

Datum
2020-08-11
Vår referens
Kenneth Ekberg
Strateg
kenneth.ekberg@malmo.se

Tjänsteskrivelse

Remiss från Kulturdepartementet - Sveriges museum om Förintelsen (SOU 2020:21) STK-2020-855

Sammanfattning

Malmö stad har fått kulturdepartementets utredning om Sveriges museum om Förintelsen (SOU 2020:21) på remiss. I utredningen föreslås hur ett museum för att bevara och föra vidare minnet av Förintelsen kan inrättas i Sverige. I yttrandet framhålls bl.a. att museet bör placeras i Malmö och att staden är berett att ta emot museet och staden har alla nödvändiga förutsättningar att husera museet, både fysiskt och historiskt. Staden kan ställa tomtmark till förfogande för en ny byggnad på en autentisk plats av historisk betydelse, alternativt kan en lämplig historisk byggnad pekats ut som med ombyggnad kan fungera som attraktiva lokaler. Vidare påpekas att staden omgående kan erbjuda tillfälliga lokaler, kunskap och teknik så en temporär verksamhet kan inledas under en etableringsfas 2021 utifrån stadens, Malmö Museers och Stadsarkivets kompetenser och resurser.

Förslag till beslut

Kommunstyrelsens arbetsutskott föreslås kommunstyrelsen besluta

1. Kommunstyrelsen godkänner förslag till yttrande som Malmö stads remissvar till kulturdepartementet angående utredningen om Sveriges museum om Förintelsen (SOU 2020:21).

Beslutsunderlag

- Remiss från Kulturdepartementet - Sveriges museum om Förintelsen (SOU 2020:21)
- Sveriges museum om Förintelsen (SOU 2020:21)
- Holocaust Remembrance and Representation
- G-Tjänsteskrivelse KSAU 200817 Svar på remiss från Kulturdepartementet - Sveriges museum om Förintelsen (SOU 2020:21)
- Kulturförvaltningens yttrande - Remiss Sveriges museum om Förintelsen
- Förslag till yttrande
- Bilaga till yttrande - Romska rådet - Förintelsemuseum

Beslutsplanering

Kommunstyrelsens arbetsutskott 2020-08-17
Kommunstyrelsen 2020-08-19

Beslutet skickas till

Kulturnämnden
Tekniska nämnden
Stadsbyggnadsnämnden
Stadsdirektören

Ärendet

Malmö stad har fått kulturdepartementets utredning om Sveriges museum om Förintelsen (SOU 2020:21) på remiss. I utredningen föreslås hur ett museum för att bevara och föra vidare minnet av Förintelsen kan inrättas i Sverige. Syftet med museet är att fördjupa, bibehålla och utveckla kunskaperna om hur Förintelsen möjliggjordes, vad som skedde i Europa under andra världskriget och hur Sverige agerade. Förintelsen är en avgörande händelse i Europas historia och fokus ska ligga på hur samhället och historien har förändrats och fortfarande påverkas av Förintelsen.

Museets inriktning föreslås vara att utveckla och förmedla kunskap och forskning om Förintelsen som historiskt skeende och lyfta fram berättelser från överlevande med anknytning till Sverige. Förintelsen bör behandlas i en bred historisk kontext och olika grupper som föll offer för nazismen uppmärksammas. Sveriges agerande i relation till Förintelsen och Nazityskland bör belysas på ett fördjupat och problematiserande sätt. Museet bör vidare enligt utredningen i tillfälliga utställningar och programverksamhet kunna diskutera andra historiska och samtidsorienterade frågor som relaterar till museets verksamhetsområde. Museet bör även kritiskt diskutera hur minnet av Förintelsen riskerar att missbrukas och förvrängas både i Sverige och internationellt samt uppmärksamma olika former av förnekelse av Förintelsen och historierevisionism.

Utredningen föreslår att museets uppdrag bör omfatta:

- främja kunskap om Förintelsen och Sveriges relation till Förintelsen i en bred historisk kontext samt bevara och förmedla berättelser från överlevande med anknytning till Sverige
- bygga upp och förvalta en samling bestående av berättelser, föremål och dokument samt vetenskapligt bearbeta samlingen
- bedriva utställningsverksamhet och annan pedagogisk verksamhet
- bedriva forskning i samverkan med universitet och högskolor samt förmedla kunskap grundad på forskning inom sitt verksamhetsområde
- stödja regionala och lokala museer, arkiv och bibliotek inom sitt verksamhetsområde
- samverka med myndigheter och andra aktörer, inklusive det civila samhällets organisationer samt bedriva internationellt samarbete.

Utredningen har samlat in synpunkter och kunskap från en lång rad berörda myndigheter, organisationer och representanter från forskarsamhället i Sverige, samt från internationella erfarenheter. Huvudförslaget är att museet inrättas i form av en ny, fristående myndighet. Utredningen anser bl.a. att myndighetsformen ger bäst möjlighet för verksamheten att kunna utformas utifrån egna prioriteringar och långsiktiga strategiska målsättningar. Därtill är en myndighet den lämpligaste lösningen med tanke på den interna styrningen och uppföljningen. Utredningen konstaterar vidare att det internationellt är vanligast att museer om Förintelsen

organisatoriskt är inrättade som egna verksamheter och att detta gynnar möjligheten att bygga upp undervisnings- och framför allt forskningsverksamhet kopplad till museet. Myndigheten föreslås att ha en styrelse med fullt ansvar, för att stärka museets oberoende och legitimitet.

Utredningen föreslår att regeringen tillsätter en organisationskommitté från och med den 1 januari 2021 med uppdrag att förbereda och genomföra inrättandet av myndigheten. Museet bör kunna inleda sin verksamhet från och med 1 januari 2022 och kan därefter utvecklas vidare under en uppbyggnadsfas. I förslaget ingår att viss verksamhet som i dag utförs av Forum för levande historia och som rör information om Förintelsen, samt relaterade uppdrag, överförs till den nya myndigheten. Som alternativ bedömer utredningen att museet kan inrättas inom en befintlig museimyndighet, förslagsvis inom Statens försvarshistoriska museer eller Statens historiska museer. Ett ytterligare alternativ är att museet inrättas inom Forum för levande historia, som redan bedriver bland annat pedagogisk verksamhet om Förintelsen.

Utredningen har bedömt museets resurs- och lokalbehov och föreslår att en ny museibygnad uppförs för museet. Vad gäller frågan om lokalisering lämnar utredningen inget förslag. Dock anser utredningen att regeringen bör överväga att förlägga museet på en plats med en i sammanhanget historisk betydelse. Det är också viktigt att det finns närhet till akademiska institutioner för museet att samverka med liksom att museet kan ha en hög publiktillströmning, inte minst av skolelever. I det fall regeringen inrättar museet i en befintlig myndighet konstaterar utredningen att museet alltså kan lokaliseras i en annan stad än den där huvudmyndigheten är förlagd.

Utredningen föreslår att insamling av berättelser, föremål och annat material från överlevande med anknytning till Sverige ska inledas skyndsamt med tanke på den höga åldern bland kvarvarande överlevande. Därför bör insamling ske i samverkan med ett lämpligt museum under tiden organisationskommittén förbereder inrättandet av museet.

Utredningen föreslår därför att museet ges medel för att initiera samverkan med ett eller flera lärosäten och att museet och lärosätena gemensamt finansierar en forskningsmiljö, samt att en professur inrättas som en del av detta samarbete och att professorn kan tjänstgöra som forskningschef vid museet. Utredningen anser även att det är av central betydelse att museet har ett forskningsråd.

Utredningen bedömer att museets totala anslag efter en uppbyggnadsfas bör vara cirka 63 miljoner kronor, givet huvudförslaget, men kan bli mindre om museet inrättas inom en befintlig museimyndighet, cirka 54 miljoner kronor.

Stadskontorets bedömning

Stadskontoret har tillsammans med kulturförvaltningen tagit fram ett förslag till yttrande på remissen. Yttrandet har stämts av med Judiska församlingen i Malmö, RIKC – Romskt informations- och kunskapscenter, Malmö universitet, Malmö stad/stadsbyggnadskontoret, Raoul Wallenberg Institutet i Lund samt Region Skåne/kulturförvaltningen.

I yttrandet framhålls att Sveriges museum om Förintelsen bör placeras i Malmö och att staden är berett att ta emot museet. Malmö stad har alla nödvändiga förutsättningar att husera museet, både fysiskt och historiskt. Staden kan ställa tomtmark till förfogande för en ny byggnad på en autentisk plats av historisk betydelse, alternativt kan en lämplig historisk byggnad pekats ut som med ombyggnad kan fungera som attraktiva lokaler. Vidare påpekas att staden omgående kan

erbjuda tillfälliga lokaler, kunskap och teknik så en temporär verksamhet kan inledas under en etableringsfas 2021 utifrån stadens, Malmö Museers och Stadsarkivets kompetenser och resurser. I staden finns även ett föreningsliv som kan utgöra en aktiv part och del i utvecklingen av ett unikt museum. Kopplingen till akademien och forskningsmiljön, exempelvis Malmö universitet, Lunds universitet och Raoul Wallenberg Institutet som en värdefull resurs och samarbetspart framhålls också.

Det var till Malmö merparten av de överlevande kom och därför finns det ett antal historiska platser i staden med anknytning till Förintelsen, många av överlevandarnas berättelser genom förhör, fotografier och filmer från mottagandet, samt även malmöbornas berättelser. Det finns ett antal aktiva föreningar i Malmö med anknytning till Förintelsen, som i sin tur har stora nätverk. Därutöver finns vid Malmö Museer, Malmö Konstmuseum och Stadsarkivet unika arkiv och samlingar.

Malmö har stora besöksströmmar där t.ex. Malmö Museer är ett av Sveriges mest besökta museer med sina nästan 500 000 årliga besökare, varav 160 000 är barn och unga, ett av de största museerna utanför Stockholm. Besökarna kommer från staden, regionen, Sverige i övrigt, Norden och internationellt. Stadsarkivet är det arkiv i Norden som tar emot flest besök och har ett uppbyggt samarbete med såväl Malmö Universitet som Lunds universitet samt kontakt med andra universitet i Öresundsregionen och Södra Östersjön.

Regeringen har gett Malmö stad förtroendet att stå värd för den internationella konferensen till minnet av att det år 2020 är 75 år sedan förintelseläget Auschwitz befriades. Regeringen har valt Malmö som värdstad för denna viktiga internationella konferens som kommer att handla om antisemitism i dagens samhälle och hur den bekämpas, bland annat utifrån Malmös starka kopplingar till Förintelsen. Dock har konferensen blivit framflyttad till 2021. En liknande konferens hölls i Stockholm år 2000.

I förslag till yttrande framhålls vidare:

- Utredningens förslag om att inrätta ett Sveriges museum om Förintelsen och om Sveriges roll under andra världskriget är mycket angeläget och positivt. Det föreslagna uppdraget är bra och tydligt.
- Det är viktigt att det nya museet speglar alla de överlevandes och deras efterlevandes historia, också för de som kom hit efter 1945, samt av yttersta vikt att skyndsamt inrätta museet med tanke på de överlevandes ålder och tiden som förflutit sedan krigsslutet.
- Museet bör vara en egen myndighet för att möjliggöra en verksamhet som inte behöver ta hänsyn till en annan organisationskultur och dess rutiner och traditioner, utan stå fri att finna nya former.
- Museet bör inte organiseras som ett huvudmuseum med flera filialer då detta kan vara resurskrävande och därmed riskerar att påverka huvudmuseet negativt. Däremot bör det vara självklart att museet samverkar i ett starkt nationellt nätverk av museer och andra organisationer, ett arbete som bör koordineras av det nya museet.
- Museet ska vara forskningsbaserat, samarbeta i nätverksstrukturer, vara inkluderande,

interaktiv i samverkan med föreningsliv och samhälle, samt offensiv och innovativt.

- Det nya museet ska vara starkt kopplat till universitet och högskolor, både nationellt och internationellt, för att få den status och hålla den kvalitet som krävs och stimulera ny forskning, samt utgöra en nod för forskning kring Förintelsen och Sveriges roll under andra världskriget.
- Malmö stad förordar kulturdepartementet som ansvarigt för museet. Dock viktigt med ett nära samarbete med utbildningsdepartementet.
- Det är angeläget att det nya museet erkänner och arbetar med frågan om Förintelsen rörande både judar och romer. Även andra grupper (ex. personer med funktionsnedsättning, HBTQ-rörelsen) som utsattes för Förintelsen bör lyftas fram. Malmö är den stad i Sverige som har störst romsk befolkning, många med personliga erfarenheter från Förintelsen samt starka europeiska förbindelser. Ett Förintelsemuseum i Malmö har stor betydelse både för den judiska och den romska befolkningen inte bara i Sverige utan för hela Europa.
- Det är viktigt att museet arbetar såväl nationellt som internationellt med arkiv-, biblioteks-, och museimaterial, och har egen kompetens för detta.
- Byggnaden ska hålla ikonkvalitet genom sin estetiska och funktionella utformning och vara ett besöksmål utifrån sitt arkitektoniska värde. Det kan vara en helt ny byggnad eller en omvandlad äldre.
- Det saknas till stor del beskrivning av innehållet i museets publika och utåtriktade verksamhet samt interaktionen med besökare och civilsamhället. För att Sveriges museum om Förintelsen ska få det genomslag och den betydelse som åsyftas krävs en fördjupning av hur det ska organiseras och hur resurserna ska fördelas. Malmö föreslår att organisationskommittén får till uppgift att utföra fördjupning av organisation, publikt innehåll och ekonomi under 2021.
- Det måste avsättas resurser att hålla en basutställning intakt över tid avseende slitage, teknik mm – en utställning blir snabbt föråldrad. Vidare behöver den kontinuerligt revideras utifrån ny forskning.
- Museets pedagogiska verksamhet och värdskap är avgörande för att kunna erbjuda en utåtriktad verksamhet med hög kvalitet. Därför bör forskning med inriktning pedagogik/förmedling/kognitionsvetenskap inkluderas i forskningsarbetet som en viktig del.
- En bokhandel med specialinriktning bör i första hand utgöras av en webbshop då det är svårt att få ekonomi i en traditionell bokhandel.
- Malmö fortsatte att vara en viktig stad även efter kriget för stora grupper av överlevande från Förintelsen som av olika anledningar anlände från östra Europa och bosatte sig i staden. Genom detta har staden en stor nationell och europeisk betydelse för både den

judiska och romska befolkningsgruppen. Museet kan inte bara vara av relevans för de som har släktingar som kom hit före juni 1945, utan museet måste spegla historien för de svenskar som antingen direkt eller genom anförvanter har erfarenhet från Förintelsen.

Stadskontoret föreslår att kommunstyrelsen godkänner förslag till yttrande som Malmö stads remissvar till kulturdepartementet angående utredningen om Sveriges museum om Förintelsen (SOU 2020:21)

Malmö stads råd för den nationella minoriteten romer har även lämnat ett separat yttrande över remissen. Det föreslås att yttrandet biläggs kommunstyrelsens yttrande.

Ansvariga

Micael Nord Näringslivsdirektör

Lotta Liedberg Sekreterare

Andreas Norbrant Stadsdirektör